

UDC 016:929:37

MYRONENKO M. A.

Кафедра управління та адміністрування, Український державний університет науки і технологій (Дніпро, Україна), e-mail: mironik2004@i.ua, ORCID 0000-0001-6316-6778

Біобібліографічні покажчики наукових праць як джерело інформації про біографію та інтелектуальний набуток попередніх поколінь науковців

Мета. Біобібліографічні покажчики наукових праць вчених, які у XX столітті працювали в тому чи іншому навчальному закладі чи науково-дослідному інституті, є важливим джерелом інформації про інтелектуальний набуток попередніх поколінь науковців. Одним із головних завдань працівників наукових бібліотек є укладання означених покажчиків. Під час виконання такої роботи варто брати до уваги не тільки суто наукові роботи вчених, а й матеріали з періодичних місцевих видань. Це дозволить більш об'ємно уявити спадщину того чи іншого вченого. Варто окремо наголосити на критично малій кількості українських наукових видань в Українській Радянській Соціалістичній Республіці (1922–1991 рр.), що було обумовлено державною політикою лінгвоциду у СРСР. Саме на цьому зроблено акцент у пропонованій статті. **Методика.** Під час опрацювання масиву інформації використовувались методи контент- та бібліографічного аналізу, синтезу з метою відокремлення суттєвої інформації від зайвої (так званого інформаційного шуму). **Результати.** Проаналізовано понад 75 тисяч періодичних місцевих друкованих видань Придніпров'я за період 1945–2020 рр., які містяться в науковій бібліотеці Українського державного університету науки і технологій (Дніпро, Україна) та Дніпропетровській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Первочителів слов'янських Кирила і Мефодія, з метою поглибленого вивчення інтелектуального доробку академіка Кирила Федоровича Стародубова. Роботу було присвячено 120-річчю від дня народження вченого, яке припало на 19 квітня 2024 року. **Висновки.** Багатогранність творчої натури академіка Стародубова виявляється у його доробку як популяризатора науки та видатного громадського діяча з невтомною вдачею. Це засвідчують близько 520 джерел, які увійшли до біобібліографічного покажчика праць ученого з 1928 по 2023 роки. Причому окремий масив опрацьованих джерел являють роботи учнів та послідовників академіка, у яких вони з пошаною згадують свого вчителя.

Ключові слова: покажчик; академік; бібліотека; контент- та бібліографічний аналіз; лінгвоцид; наукова спадщина; Україна

MYRONENKO M. A.

Department of Management and Administration, Ukrainian State University of Science and Technologies (Dnipro, Ukraine), e-mail: mironik2004@i.ua, ORCID 0000-0001-6316-6778

Biobibliographic Indexes of Scholarly Publications as a Source of Information about the Biographies and Intellectual Heritage of Previous Generations of Scientists

Objective. Biobibliographic indexes of scientists' scholarly publications who worked in a particular educational institution or research institute in the twentieth century are an important source of information about the intellectual heritage of previous generations of scholars. One of the main tasks of scientific library workers is to compile the indicated indexes. While performing such work, it is worth taking into account not only purely scientists' scholarly publications but also materials from local periodicals. This will allow for a more voluminous imagination concerning the heritage of this or that scientist. It should be especially emphasizing the critically small number of Ukrainian-language scholarly publications in the Ukrainian Soviet Socialist Republic (1922–1991), which was due to the state policy of linguicide. This is precisely the focus of the proposed article. **Methods.** During the processing of the information array, the authors used methods of content- and bibliographic analysis, and synthesis to separate relevant information from unnecessary (so-called information noise). **Results.** We analysed more than 75 thousand local periodicals of the Dnieper region for the period 1945–2020, which are in the Scientific

Library of the Ukrainian State University of Science and Technologies and the Dnipropetrovsk Regional Scientific Library named after the First Slavic Teachers Cyril and Methodius, with the aim of in-depth study of the intellectual achievements of Academician Kirill Fedorovich Starodubov. The work was dedicated to the 120th anniversary of the scientist's birth, which fell on April 19, 2024. **Conclusions.** The versatility of Academician Starodubov's creative nature is evident in his heritage as a popularizer of science and an outstanding public figure with an indefatigable temperament. This is evidenced by about 520 sources that were included in the biobibliographic index of the scientist's works from 1928 to 2023. Moreover, a separate array of processed sources is the works of the academician's students and followers, in which they respectfully mention their teacher.

Keywords: index; academician; library; content- and bibliographic analysis; linguocide; scientific legacy; Ukraine

Вступ

Особистості академіків Кирила Федоровича Стародубова (1904-1984) і його ровесника Олександра Петровича Чекмарьова (1902-1975) по праву є знаковими в історії становлення та розвитку наукової думки на Придніпров'ї у ХХ столітті (Bolshakov, 2004; Taran-Zhovnir, 2002). Найкращим чином усвідомити масштаб інтелектуального доробку вченого можна завдяки роботі над укладанням біобібліографічного покажчика праць. З одного боку, укладач заглиблюється в біографічні подробиці життя науковця, оскільки в кожному покажчику є передня стаття, присвячена особистості вченого, а з іншого – копітка праця під час роботи з періодичними джерелами допомагає усвідомити багатогранність натури тієї особистості, про яку йдеться у покажчику.

Відображення наукової спадщини видатних вчених є важливим акцентом розвитку наукових шкіл в будь-якій країні світу та в будь-якій галузі. Так, дослідники наукової спадщини румунського вченого-фізіолога, одного з першовідкривачів інсуліну Ніколає Паулеску (1869-1931) у своїй статті ґрунтовно та різнобічно висвітлюють постать вченого як лікаря і політичного діяча (de Leiva-Hidalgo & de Leiva-Pérez, 2023). Автори намагаються без упереджень дослідити особистість вченого, подати політичний контекст доби та особливо наголошують на наукових досягненнях вченого щодо внеску у вивчення фізіології людини.

Вітчизняна вчена-дослідниця Т. В. Добко у своїй статті (Dobko, 2020) здійснює аналіз неопублікованого бібліографічного покажчика, присвяченого поетові та громадському діячеві України радянської доби Павлові Григоровичу Тичині (1891-1967). Особливо акцентується увага на потребі всебічного вивчення творчості поета із залученням діаспорних джерел. До речі, цікавий факт: академік К. Ф. Стародубов і П. Т. Тичина у реальному житті активно співпрацювали у стінах Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки у 1950-х роках, оскільки обидва мали мандати народних депутатів і входили до складу її Президії.

Автор пропонованої статті, опрацювавши чималий масив інформації, який є у вільному доступі в бібліотеках м. Дніпра, у 2022 році долучився до укладання персонального бібліографічного покажчика академіка О. П. Чекмарьова (1902-1975), ровесника академіка К. Ф. Стародубова (1904-1984), що є початком дослідження наукових шкіл металургів Придніпров'я під таким кутом зору (Myronenko & Holub, 2022). Логічним продовженням цього тренду є публікація у 2024 році біобібліографічного покажчика, присвяченого науковій спадщині академіка Стародубова (Myronenko, Myshchenko, Zhylynska, & Holub, 2024). Бібліографічних покажчиків щодо персоналій вчених-металургів, зачинателів наукових шкіл на Придніпров'ї автором не знайдено.

Мета. Враховуючи все, що було нами зазначено вище, акцентуємо увагу читачів на важливості дослідження наукового доробку вчених попередніх поколінь, впливові

історичної доби на їхній світогляд. Видатний вчений-терміст, активний громадський діяч та популяризатор науково-технічних знань Кирило Федорович Стародубов майже півстоліття був активно долучений до суспільного життя як у місті Дніпропетровську (нині – Дніпро), так і на столичному рівні. Метою пропонованої широкому загалові статті є ознайомлення з роботою над покажчиком праць авторства К. Ф. Стародубова, у якому як різнобічно висвітлюється особистість вченого, так і подано деякі раніше невідомі факти біографії. Окремо привернуто увагу до критично малої кількості україномовних наукових видань вченого, які вийшли друком в Українській Радянській Соціалістичній Республіці (1922–1991 рр.), що було обумовлено державною політикою лінгвоциду.

Методика

Джерелознавчий та історіографічний аспекти додають відчуття належності до певної епохи. Персональні бібліографічні покажчики містять різнопланову структуровану інформацію, яка може стати основою для подальших досліджень. Незамінним інструментом у такій роботі є використання методів контент- та бібліографічного аналізу для якнайкращого опрацювання значного масиву інформації. Це дозволяє чітко систематизувати отриману інформацію та навести її в найбільш доступній формі для пересічного відвідувача бібліотеки.

Біографічні дані про вченого опрацьовуються перш за все, з архівних джерел, наприклад, особових справ учених-академіків О. П. Чекмарьова та К. Ф. Стародубова, а також із книг спогадів, які вже були оприлюднені нашими попередниками до певних ювілейних дат. Особливий шарм має робота з такими першоджерелами, як автобіографії вчених, написані ними власноручно. Пожовклі сторінки паперу, дещо вицвілі чорнила створюють ореол утаємниченості та дотику до чогось по-справжньому вартісного. Над завданням автора-упорядника покажчика наукових праць вченого є передача читачеві саме цього відчуття справжності моменту, заохочування до подальших самостійних пошуків на ниві наукових знань як позачасової субстанції.

Під час опрацювання матеріалів для статті як основні використовувалися методи контент- та бібліографічного аналізу, які дозволили опрацювати понад 75 тисяч джерел періодичних видань Придніпров'я за 75 років, які є у фондах бібліотек Дніпропетровської області, а також у науковій бібліотеці Українського державного університету науки і технологій. Додатково використовувалися методи аналізу та синтезу з метою відокремлення суттєвої інформації від зайвої.

Результати та їх обговорення

Перш ніж розпочати ознайомлення читача з результатами дослідження, варто наголосити на двох суттєвих моментах. По-перше, біобібліографічні покажчики наукових праць укладають лише стосовно тих науковців, внесок яких у інтелектуальну спадщину є надзвичайно суттєвим. По-друге, варто враховувати, що такі постаті, як академіки Свечніков, Чекмарьов чи Стародубов, мали своїх вчителів та наставників. Процес становлення вченого тривалий у часі, тому історичний аспект має велике значення.

I. Становлення вищої технічної освіти в Катеринославі. У 1896 році гласні міської управи Катеринослава звернулися з клопотанням до вищих органів державної влади щодо заснування в нашому місті вищого технічного учбового закладу. Передумовою слугувало стрімке зростання кількості населення в місті Катеринославі та введення до складу діючих виробництв металургійного профілю, як-от заводів Гантке,

Шодуарів та Езау, а також Олександрівського Південно-Російського заводу. На однаковій відстані від Катеринослава розташовувалися перспективні копальні залізної руди та кам'яного вугілля у Криворізькому та Донецькому басейнах.

Незважаючи на таку заманливу перспективу Придніпровського регіону, листування та узгодження щодо створення вищого навчального закладу тривали понад три роки й лише влітку 1899 року успішно завершилися отриманням дозволу від вищої державної влади на створення Катеринославського вищого гірничого училища (КВГУ). Для майбутнього училища від початку були виділені кімнати в будівлі колишнього палацу графа Потьомкіна у міському парку Катеринослава (нині м. Дніпро), поблизу будівлі Преображенського собору. Тобто форма навчання студентів була кабінетною, як у звичайній гімназії, через те що для формування кафедр просто не вистачало кваліфікованого кадрового складу.

Цікавий факт: у жовтні 1899 року студентами стали 77 абітурієнтів зі 352 охочих, які подали документи, а в 1903 році закінчили КВГУ лише 16 із них. Восьмеро отримали дипломи, у яких було вказано, що вони отримали фах гірничих інженерів, а інші восьмеро – фах інженерів-металургів.

Лише в 1912 році, за показниками кадрового складу й за рівнем фахової підготовки студентів, КВГУ отримало статус Катеринославського гірничого інституту (КГІ) з п'ятирічним терміном навчання майбутніх інженерів.

Але зародження наукових шкіл припало на початок 1920-х років і було пов'язане з такими іменами вчених, як Андрій Павлович Виноградов, Павло Германович Рубін тощо.

II. Зародження наукових шкіл (кінець 1920–1930 рр.). Особливо у питаннях пошуку молоді талановитої молоді вирізнявся невтомною вдачею професор А. П. Виноградов, який у 1920-х обіймав посаду заступника директора КГІ з наукової роботи. Вчений закріпив схильність до наукової роботи таких студентів-металургів, як Олександр Чекмарьов, Павло Ємельяненко та Кирило Стародубов. Саме про останнього з цієї когорти талановитої студентської молоді 1920-х і піде в подальшому мова в цій статті.

Але перед тим варто наголосити на важливій організаторській складовій праці професора Виноградова щодо започаткування в Катеринославі власного наукового видання: спочатку «Вісника науково-технічного гуртка» (1928 р.), а згодом – бюлетеня перекладів та рефератів «ДоМеЗ» (1929 р.), який пройшов ребрендинг і отримав назву «Теорія та практика металургії» (1936 р.). Саме у цих виданнях отримала змогу друкуватись талановита студентська молодь. Етапи становлення, розвитку та занепаду цих видань – предмет окремого дослідження, який заплановано до оприлюднення у майбутньому. З огляду на мету цієї статті варто зазначити, що вказані наукові видання публікували статті лише російською мовою, хоча зміст журналів наводився як російською, так і німецькою мовами. Така запопадливість радянських чиновників перед німецькими будівничими Третього Рейху вражає й доводить спорідненість авторитарних режимів. Водночас наочним є факт лінгвоциду української мови у наукових виданнях доби Української Радянської Соціалістичної Республіки.

III. Постать академіка К. Ф. Стародубова. Нижче зосередимось на біографії одного з основоположників української школи металургів-термістів, відомого вченого та громадського діяча Кирила Федоровича Стародубова.

Майбутній знаний науковець народився 19 квітня 1904 року в студентській родині. Він був старшою дитиною в сім'ї, у якій у 1907 році народилася донька Тетяна та у 1909 році – ще один син, Анатолій.

Судячи з опрацьованої автором статті інформації з різноманітних джерел (табл. 1), а також книг спогадів про К. Ф. Стародубова, що були опубліковані до 100-річчя

академіка у дніпровському видавництві Днепр-VAL у 2004 році (Bolshakov, 2004), молода родина Стародубових на початку ХХ ст. двічі намагалась оселитись у місті на Дніпрі. Лише з другої спроби голова родини отримав місце в Казенній палаті Катеринославської губернії (аналог сучасного регіонального відділення Фонду державного майна України), що дозволило винайняти пристойне житло та забезпечити певний рівень комфорту для усієї родини.

Кирило Стародубов вступив до місцевої гімназії, яку закінчив саме напередодні буремних подій революційних соціальних трансформацій 1917–1918 років. Цікавим джерелом краєзнавчих досліджень того періоду є щоденники підлітка Анатолія Стародубова, що були опубліковані вже після смерті останнього (Starodubov, 2001). У них юнак описує події та цікаві особливості побуту своєї родини в 1918–1929 роках. На схилі літ і сам академік К. Ф. Стародубов згадував про події тих часів, зокрема про те, як ще юнаком відвідував відкриті лекції академіка Дмитра Івановича Яворницького з історії українського козацтва (Starodubov, 1971).

Задля того, аби вступити до вищого навчального закладу на поч. 1920-х років, недостатньо було з гарними успіхами закінчити гімназію; найважливішою умовою була рекомендація-клопотання державних органів влади чи підконтрольних владі громадських об'єднань, як-от профспілки металістів (металургів). Завдяки допомозі родича з маминої сторони, який працював при керівництві Олександрівського Південно-Російського заводу (згодом ДМЗ ім. Петровського), вчорашній гімназист Кирило Стародубов отримав місце різнороба, а за рік, ставши членом профспілки металістів (металургів), – і рекомендацію-клопотання щодо вступу до гірничого інституту.

Навчання на заводському відділенні в гірничому інституті вже для студента Кирила Стародубова тривало майже десятиліття. При цьому відвідування лекцій сумішалося із роботою у «Металографічній лабораторії Об'єднання заводів ДТЗ ім. Леніна та ДМЗ ім. Петровського» під орудою в майбутньому відомого вченого Василя Миколайовича Свечнікова (1891–1981).

Саме на час завідування В. М. Свечніковим об'єднаними лабораторіями двох заводів припадає перша наукова робота студента Кирила Стародубова, яка була опублікована за підсумками доповіді на семінарі, що відбувся 26 лютого 1928 року в стінах Дніпропетровського гірничого інституту (ДГІ), на тему: «Металлографическая лаборатория на заводе» (рис. 1). Збірник наукових праць «Вестник научно-технического студенческого кружка Днепропетровского горного института», у якому на 42-43-й сторінках було опубліковано статтю під такою ж назвою, нині зберігається у фондах народного музею історії ДМетІ.

Вказане видання є першим періодичним друкованим збірником праць, який передував виходу в 1929 році бюлетеня перекладів та рефератів «ДоМеЗ» – повноцінного наукового видання на теренах Придніпров'я (Myronenko, 2024).

Того ж таки 1928 року К. Стародубов успішно завершує навчання на заводському відділенні ДГІ, і в усіх досліджених автором статті джерелах зазначається, що він отримав диплом із відзнакою.

Але останнє твердження є не зовсім правильним. Як у 1960-х в інтерв'ю газеті «Кадри металургії» зазначав академік О. П. Чекмарьов, він не міг чітко сказати, чи був він відмінником навчання у 1920-ті, адже оцінок студентам у ті часи не ставили (Nikolaiev & Oleksandrov, 1964). Це було обумовлено тим, що радянська влада в Україні намагалась максимально відмежуватися від спадщини царського режиму, яка передбачала оцінювання знань студентів за певною бальною шкалою.

Таблиця 1

Опрацьовані місцеві видання, до яких писав статті або у статтях яких згадується академік Кирило Федорович Стародубов

№ п/п	Назва періодичного видання	Всього переглянуто, екземплярів	Статті акад. Стародубова К.Ф.	Статті про акад. Стародубова К.Ф.
1	2	3	4	5
Періодичні видання Дніпропетровської області				
1	Днепровская правда (1940 – 2011 рр.)	(883-15594) 14711	33	19
2	Зоря (1944 – 1994 рр.)	(5842-18793) 12951	26	32
3	Молодий ленінець (1956 – 1963 рр.)	(2007-3073) 1066	-	3
4	Прапор юності (1963 – 1994 рр.)	(39-8364) 8325	1	7
Міські періодичні видання				
5	Дніпро вечірній (1972 р.) та Днепр вечерний (1973-2018 рр.)	(1-13349) 13349	2	17
Багатотиражні видання металургійних підприємств області				
6	Ленинец (1949 – 1993 рр.) ДТЗ ім. Леніна	(2613-8638) 6025	-	1
7	Приднепровский металлург (1961-2007 рр.) НТЗ ім. К. Лібкнехта	(581-5858) 5277	2	8
8	Трибуна металлурга (1961-2008 рр.) ДМЗ ім. Петровського	(4613-8994) 4381	1	12
9	Новости ЕВРАЗ (2010-2015 рр.)	(75-189) 114	-	1
10	Трубник (1962 – 2000 рр.) НПТЗ (м. Нікополь)	(3076-6712) 3636	1	-
Багатотиражні видання ВНЗ Дніпропетровської області				
11	Артемовець (1965-1966 рр.) ДГІ	(1425-1485) 60	-	-
12	Артемівець (1967 – 1993 рр.) ДГІ – НГАУ – НГУ	(1-1589) 1589	-	3
13	Кадри металургії (1959-2020 рр.) ДМетІ - ДМетАУ - НМетАУ	(750-2752) 2002	37	150
14	Молодий будівельник (1965-2008 рр.) ДБІ – ПДАБА	(223-1796) 1573	-	29
Всього		75059	103	282

Власне з тих часів ось уже майже століття студенти виставляють оцінки до т.зв. заліковок. Повернення ж до бальної шкали в системі оцінювання знань учнів та студентів відбулося лише в середині 1930-х років.

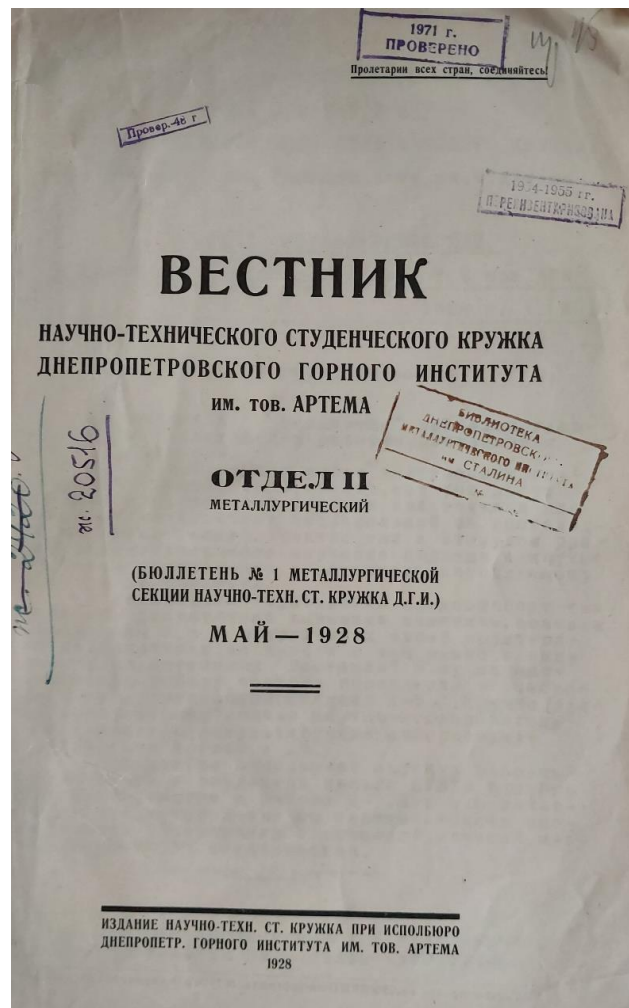

Рис. 1. Титульна сторінка збірника наукових праць з першою науковою публікацією студента Кирила Стародубова (1928 рік)

У 1928–1929 рр. після отримання диплому про вищу освіту молодого працівника заводу Кирила Стародубова було переведено на посаду інженера-дослідника металграфічної лабораторії заводу ім. Петровського, а наступне десятиліття (1929–1938 рр.) молодий вчений К. Ф. Стародубов очолює металургійну лабораторію заводу ім. Петровського. У цей же період у харківсько-дніпропетровському видавництві «Сталь» виходить друком дослідження авторів Стародубова та Свечникова під назвою «Виливниці. Склад, структура, властивості, стійкість» (1932 р.), яке де-факто є кандидатською дисертацією молодого вченого. Головним досягненням цієї роботи є впровадження на металургійних заводах технології виготовлення виливниць, які мали стійкість у 1,5 рази більшу, аніж ті, що використовувалися на підприємствах до цього.

З огляду на заявлену автором мету статті варто зазначити наступне. Вказана наукова праця є єдиною науковою роботою вченого за півстоліття українською мовою. І це не виняткова ситуація, а загальнодержавна політика лінгвоциду української мови в

науковій сфері. Ба більше, під час опрацювання автором статті матеріалів особових справ вчених, які зберігаються в архівах вищих навчальних та наукових установ, впадає в око стовідсоткове діловодство лише російською мовою з поодинокими документами, написаними вченими від руки українською, як-от автобіографія студента Павла Ємельяненка, датована 23 червня 1931 року, яку він подав під час вступу до аспірантури Дніпропетровського металургійного інституту (ДМетІ).

У 1930-ті роки К. Ф. Стародубов отримує запрошення на працевлаштування у новоствореному ДМетІ від 1934 року на посаді доцента. Водночас його невтомна праця на металургійному заводі ім. Петровського в 1929–1938 рр. дозволила керівництву ДМетІ наполягати на присвоєнні К. Ф. Стародубову вченого ступеня кандидата технічних наук. Цей науковий ступінь вчений отримав без захисту дисертації на засіданні Вченої ради Московського інституту сталі у 1938 році. До цього часу К. Ф. Стародубов вже був автором близько 30 наукових праць. У 1930–1940 рр. він був редактором відділу металознавства журналу «Теория и практика металлургии» під егідою ДМетІ.

У 1937 році вчений повністю переходить на роботу до ДМетІ та з 1938 р. виконує обов'язки завідувача новоствореної кафедри термічної обробки й з 1939 по 1979 рр. очолює кафедру, майже повторивши на цій посаді рекорд головування іншого академіка – О. П. Чекмарьова, але на кафедрі обробки металів тиском ДМетІ (Myronenko & Holub, 2022).

У серпні 1941 р., через наближення німецько-фашистських окупаційних військ до міста Дніпропетровська (нині Дніпра) під час Другої світової війни (1939–1945 рр.), К. Ф. Стародубов разом із братом Анатолієм був евакуйований до м. Магнітогорська (російська федерація), де й далі плідно працював на науково-педагогічній ниві. Зокрема, вченим за дорученням дирекції Магнітогорського металургійного комбінату було вперше в Радянському Союзі здійснено відливу виливниць безпосередньо з рідкого доменного чавуну. Успішне виконання під керівництвом вченого цієї технологічної задачі дозволило підприємству збільшити обсяги випущеної продукції, що було неабияким досягненням в умовах воєнного часу.

У період 1938–1946 рр. доцент Стародубов виконує цикл робіт, які в кінцевому підсумку дозволили йому в червні 1946 року в Інституті металургії Академії наук Союзу Радянських Соціалістичних Республік (АН СРСР) успішно захистити докторську дисертацію. А в 1947 році ним було закінчено роботу над підручником для студентів вузів під назвою «Оборудование термических цехов» (Металлургиздат, 1948 г.), який донині є класичним підручником для студентів-термістів. І знову ж таки з огляду на мету статті наголосимо, що цей підручник був написаний і надрукований російською мовою, що є яскравим свідченням лінгвоцидної політики щодо української мови в радянській державі.

У 1948 році професору Стародубову пропонують очолити відділ термічної обробки металів у знову організованому в місті Дніпропетровську (Дніпро) Інституті чорної металургії Академії наук Української Радянської Соціалістичної Республіки (ІЧМ АН УРСР), який буде займатися проблематикою термічного зміцнення прокату. Ця нова задача захопила вченого на довгі роки та дозволила багато в чому стати осердям його наукової школи українських металургів-термістів. У 1960–1970 роках під егідою академіка К. Ф. Стародубова при ІЧМ АН УРСР працювала унікальна за своїм людським та інтелектуальним потенціалом вчена рада, головними натхненниками якої були ще два академіки: З. І. Некрасов та О. П. Чекмарьов (Myronenko, Myshchenko, Zhylynska, & Holub, 2024).

Того ж таки 1948 року професора К. Ф. Стародубова було обрано членом-кореспондентом АН УРСР, а в 1957 році – дійсним членом АН УРСР.

Після повернення ДМетІ з евакуації в 1944–1947 рр. К. Ф. Стародубов працює на посаді декана технологічного факультету ДМетІ, а в 1947–1953 рр. – заступником директора з навчальної роботи ДМетІ.

Водночас варто зазначити, що все своє життя К. Ф. Стародубов активно займався громадською роботою. Відомим є той факт, що він тричі поспіль обирався депутатом Верховної Ради УРСР у 1952–1964 рр. і обіймав посаду заступника голови Верховної Ради УРСР, навіть не будучи комуністом. Згодом вчений очолював Дніпропетровську обласну організацію республіканського Фонду миру.

На шпальтах місцевих газет неодноразово публікувалися статті за авторством академіка Стародубова. Лише в період 1940–1980 рр. ним у місцевій обласній та багатотиражній пресі було опубліковано понад 100 статей. У них автор висвітлював питання, актуальні для його часу, писав програмні статті, залишав нащадкам свої спогади тощо.

У 1974 році акад. К. Ф. Стародубов переходить на основну роботу до ДМетІ, хоча й продовжує консультувати аспірантів та докторантів з ІЧМ АН УРСР.

У 1980 році Кирило Федорович переходить на роботу професором-консультантом кафедри термічної обробки сталі ДМетІ.

Науковий доробок вченого складає 12 монографій та підручників, понад 70 авторських свідоцтв Союзу Радянських Соціалістичних Республік та інших країн і близько 500 наукових та публіцистичних статей. Наукова школа академіка К. Ф. Стародубова співставна з науковою школою академіка О. П. Чекмарьова: 10 докторів та 65 кандидатів технічних наук, які захистились під його безпосереднім керівництвом. Всього ж понад 110 вчених-термістів вважали себе учнями академіка.

Сорокап'ятирічна активна подвижницька праця вченого на науково-педагогічній та громадській нивах суспільно корисного життя була гідно пошанована державою сімома орденами та двома медалями.

8 листопада 1984 року у 80-річному віці академік Кирило Федорович Стародубов відійшов у вічність, на п'ять років переживши свого молодшого брата Анатолія, який помер після тривалої важкої хвороби (туберкульоз кісток) у червні 1979 року.

До 120-річчя від дня народження академіка вийшов друком біобібліографічний покажчик, який було видано під егідою Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія (рис. 2). Він охоплює 517 позицій статей, патентів, авторських свідоцтв авторства/співавторства академіка К. Ф. Стародубова або ж статей зі згадками про нього (Myronenko, Myshchenko, Zhylynska, & Holub, 2024).

Вказане видання дозволяє читачеві чітко уявити масштаб особистості академіка та охоплює непроаналізовані раніше його статті в місцевій пресі (див. табл. 1). Бібліографія згрупована за розділами та прямою хронологією, що дає можливість прослідкувати життєвий і творчий шлях ученого. Вона не претендує на абсолютну повноту, оскільки це – перша спроба упорядкування саме в розрізі аналізу місцевих видань – як газетних публікацій, так і збірників праць, що вийшли друком у різний час на теренах Дніпропетровщини.

Цікавою особливістю наведеного в покажчику опрацьованого автором-упорядником матеріалу є те, що під час роботи з місцевими виданнями (див. табл. 1) загалом було здійснено бібліографічний опис 385 статей академіка Стародубова та статей зі згадками про нього, що складає лише 0,52% від загального обсягу переглянутого у фондах краєзнавчого відділу Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія друкованого матеріалу.

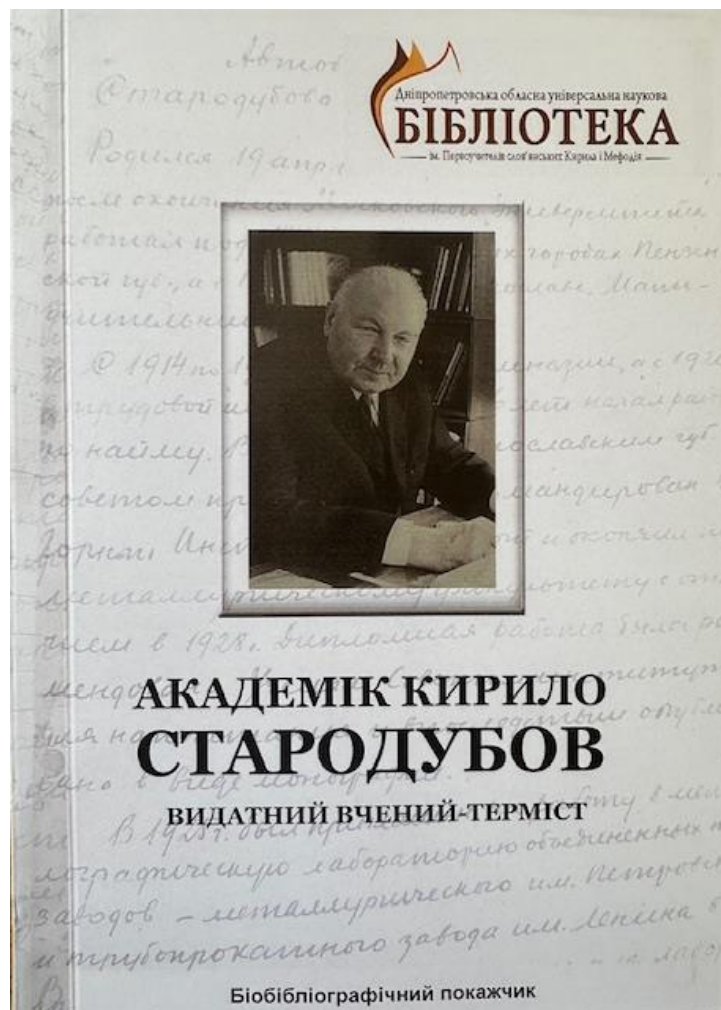

Рис. 2. Загальний вигляд покажчика, виданого до 120-річчя від дня народження академіка К. Ф. Стародубова (Myronenko, Myshchenko, Zhylynska, & Holub, 2024)

Покажчик розрахований на дослідників історії науки на Придніпров'ї та загалом в Україні, краєзнавців і всіх, кого цікавить діяльність видатних людей нашого краю.

Висновки

Багатогранність творчої натури академіка Стародубова виявляється в його доробку як популяризатора науки та видатного громадського діяча з невтомною вдачею. Це засвідчують близько 520 джерел, які увійшли до біобібліографічного покажчика праць ученого та друкованих робіт зі згадками про нього за майже століття (1928–2023 рр.) активної інтелектуальної праці як самого вченого, так і його учнів та послідовників. Привертає увагу мова наукових праць академіка К. Ф. Стародубова, що засвідчує лінгвоцид, вторинність української мови в Українській Радянській Соціалістичній Республіці (1922–1991 рр.). При цьому використання методів контент- та бібліографічного аналізу дозволило суттєво розширити горизонт сприйняття творчого доробку вченого, його вплив на розвиток наукової школи металургів-термістів в Україні.

REFERENCES

- Bolshakov, V. I. (Ed.). (2004). *Vospominaniya rodnikh, blizkikh, kolleg, uchenikov ob akademike K. F. Starodubove*. Dnepropetrovsk, Ukraine : RIA «Dnepr-VAL» (in Russian)
- de Leiva-Hidalgo, A., & de Leiva-Pérez, A. (2023). On the occasion of the centennial of the Nobel Prize in Physiology or Medicine, 1923: Nicolae C. Paulescu - between scientific creativity and political fanaticism. *Acta Diabetologica*, 60, 1513-1530. doi: <https://doi.org/10.1007/s00592-023-02136-6> (in English)
- Dobko, T. V. (2020). Neopublikovanyi bibliohrafichnyi pokazhchyk, prysviachenyi Pavlu Tychyni [Unpublished bibliographic index dedicated to Pavlo Tychyna]. *Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 25, 220-232. doi: <https://doi.org/10.15407/rksu.25.220> (in Ukrainian)
- Taran-Zhovnir, Yu. N., Danchenko, V. N., & Akhmatov, V. N. (Eds.). (2002). *Vek Akademika Chekmaryova (1902-2002)*. Dnepropetrovsk, Ukraine (in Russian)
- Starodubov, A. F. (2001). *Zapiski ochevidtsa. Dnevnik v 2-kh knigakh. Kniga I Yekaterinoslav 1918-1929 gg.* Dnepropetrovsk, Ukraine : Gaudeamus (in Russian)
- Starodubov, K. F. (1971). Tsilnist vdachi. *Nash kraj : zb. prats z arkeoloh., istor. ta muzeieznavstva*, 1, 144-147. Retrieved from <https://www.museum.dp.ua/uk/edition001/> (in Ukrainian)
- Nikolaiev, K., & Oleksandrov, O. (1964, March 21). Vechir vidminnykiv – tse zdorovo! *Kadry metalurhii*, p. 2 (in Ukrainian)
- Myronenko, M. A., & Holub, I. S. (Eds.). (2022). *Akademik Oleksandr Chekmarov – liudyna srodnoi pratsi: Do 120-littia vid dnia narodzhennia akademika Oleksandra Petrovycha Chekmarova: Rekomend. biobibliohraf. pokazhchyk*. Dnipro, Ukraine : Dnipropetrov. obl. universal. nauk. b-ka im. Pervouchyteliv slovianskykh Kyryla i Mefodiia. Retrieved from: <https://www.lib.dp.ua/fullkr/index.php?pbp=735> (in Ukrainian)
- Myronenko, M. A., Myshchenko, T. M., Zhylynska, S. Iu., & Holub, I. S. (Eds.). (2024). *Akademik Kyrylo Starodubov – vydatnyi vchenyi-termist: Do 120-littia vid dnia narodzhennia Kyryla Fedorovycha Starodubova: Rekomend. biobibliohraf. pokazhchyk*. Dnipro, Ukraine : Dnipropetrov. obl. universal. nauk. b-ka im. Pervouchyteliv slovianskykh Kyryla i Mefodiia. Retrieved from: <https://www.lib.dp.ua/fullkr/index.php?pbp=858> (in Ukrainian)
- Myronenko, M. A. (2024, October). Kontent-analiz statei providnykh vchenykh DMeTl u naukovomu vydanni «DoMeZ» ta «Teoriia ta praktyka metalurhii» 1929-1940 rokiv [Content analysis of articles by leading scientists of the DMeTl in the scientific publication “DoMeZ” and “Theory and Practice of Metallurgy” in 1929-1940]. In *University Library at a New Stage of Social Communications Development. Abstracts of Papers of the IX International Scientific Conference*. Scientific Library of the Ukrainian State University of Science and Technologies. Dnipro, Ukraine. Retrieved from http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2024/paper/view/31446 (in Ukrainian)

Received: 12.08.2024

Accepted: 03.12.2024